

Ερρίκο Μαλατέστα, Αλληλοβοήθεια - ένα δοκίμιο

☰ Κατηγορία: **Αναρχική Θεωρία**

Μιας και αληθεύει ότι ο άνθρωπος είναι κοινωνικό ον, η ύπαρξη του οποίου εξαρτάται από τις συνεχιζόμενες φυσικές και πνευματικές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, οι σχέσεις αυτές είτε θα βασίζονται στην συμπάθεια, την αλληλεγγύη και την αγάπη, είτε στην

εχθρότητα και την αντιπαλότητα. Εάν λοιπόν το κάθε άτομο σκέφτεται μονό την ευημερία του, ή ίσως εκείνη της οικογενείας του ή της ομάδας των γειτόνων του, τότε προφανώς θα βρεθεί αντιμέτωπο με αλλά άτομα, και είτε θα επικρατήσει, είτε θα αφανιστεί. Ως καταπιεστής αν επικρατήσει, ως καταπιεζόμενος αν χάσει. Η φυσική αρμονία, ο φυσικός εκείνος γάμος αυτού που είναι καλό για τον καθένα με το καλό του συνόλου, είναι μια εφεύρεση της ανθρωπίνης τεμπελιάς, η οποία υποθέτει πως η επίτευξη όσων επιθυμεί να κατακτήσει άμεσα, θα συμβεί αυτόματα, χάρη σε κάποιον φυσικό νομό. Όμως στην πραγματικότητα, ο φυσικός Άνθρωπος βρίσκεται σε διαρκή πόλεμο με τους ομοίους του αναζητώντας την καλύτερη και υγιέστερη τοποθεσία, την ευφορότερη γη, και με το πέρασμα του χρόνου την εκμετάλλευση των πολλών και διαφορετικών ευκαιριών που παρουσιάζει η κοινωνική ζωή σε κάποιους. Αυτός είναι και ο λόγος που η ανθρωπινή ιστορία βρίθει από περιστατικά βίας, πολέμων, καταστροφών (περά από την αμείλικτη

εκμετάλλευση της εργασίας των άλλων), καθώς και αμέτρητων μορφών τυραννίας και σκλαβιάς.

Εάν το ανθρωπινό πνεύμα χαρακτηρίζεται μόνο από το ανάλγητο ένστικτο της θέλησης να κυριαρχεί κανείς και να κερδοσκοπεί εις βάρος άλλων, η ανθρωπότητα θα είχε παραμείνει στην βάρβαρη κατάσταση της και η εξέλιξη της φυσικής τάξης όπως έχει καταγραφεί από την ιστορία, ή και στον δικό μας καιρό, θα είχε καταστεί αδύνατη. Η τάξη αυτή, ακόμα και στην χειρότερη έκφραση της, δεν είναι παρά μια μορφή τιθάσευσης του τυραννικού πνεύματος συνοδευομένη από την ελαχίστη δυνατή κοινωνική αλληλεγγύη που είναι απαραίτητη για μια περισσότερο πολιτισμένη και προοδευτική ζωή.

Ευτυχώς όμως, ο Άνθρωπος διαθέτει και ένα άλλο αίσθημα που τον φέρνει πιο κοντά στον γείτονα του, το συναίσθημα της συμπαθείας, της ανεκτικότητας και της

αγάπης, και χάρη σε αυτά η ανθρωπότητα εξελίχθηκε ώστε να είναι περισσότερο πολιτισμένη. Έτσι γεννήθηκε η ιδέα που στοχεύει στην δημιουργία της κοινωνίας ως αληθινής συνάντησης αδερφών και φίλων, με σκοπό όλων το κοινό καλό.

Η εμφάνιση αυτού του αισθήματος που εκφράζεται από τα έτσι αποκαλούμενα ηθικά διδάγματα και το οποίο, εφόσον εξελίσσεται, αρνείται την κυρίαρχη ηθική, η οποία αντικαθιστά την υψηλή ηθική, είναι ένα θέμα μελέτης που ίσως να ενδιαφέρει τους φιλοσόφους και τους κοινωνιολόγους, χωρίς όμως να μειώνει το γεγονός πως είναι αληθινό. Δεν έχει σημασία αν παρακινείται από την πρωτόγονη, φυσιολογική ερωτική παρόρμηση για την αναπαραγωγή του ανθρωπίνου είδους, ή την ικανοποίηση που φέρνει η συντροφικότητα με άλλους ανθρώπους, ή ακόμη από τα πλεονεκτήματα που φανερώνονται στον αγώνα εναντία στον κοινό εχθρό και στην εξέγερση εναντία

στον τύραννο όλων, ή και στην επιθυμία για ελεύθερο χρόνο, ειρήνη και σιγουριά που χρειάζονται ακόμα και οι νικητές, ή ίσως για όλους αυτούς και εκατό ακόμη συνδυασμένους λογούς. Είναι αληθινό και αποτελεί είναι η εξέλιξη και η ανάπτυξη του που μας δίνουν ελπίδες για το μέλλον της ανθρωπότητας.

Η "θέληση του Θεού", οι "φυσικοί νομοί", οι "ηθικοί νομοί", η "κατηγορική προστακτική" των Καντιανών, ακόμη και το "συμφέρον ξεκάθαρα αντιληπτό" των Ωφελιμιστών, δεν είναι παρά μεταφυσικές φαντασιώσεις που δεν οδηγούν κανέναν πουθενά. Αντανακλούν μόνο την αξιέπαινη επιθυμία του ανθρωπίνου μυαλού να θέλει να δώσει εξηγήσεις για τα πάντα, να θέλει να φτάσει στην ουσία των πραγμάτων. Θα μπορούσαν να γίνουν αποδεκτές μόνο ως προσωρινές υποθέσεις για περαιτέρω ερευνά, αν δεν επρόκειτο, στις περισσότερες περιπτώσεις, για την ανθρωπινή τάση να μην παραδέχεται την αγνοία

προτιμώντας κοσμικές εξηγήσεις που στερούνται οποιουδήποτε ουσιαστικού περιεχομένου, από το να παραδεχτεί απλά ό,τι "δεν γνωρίζει".

Όποιες και αν είναι οι εξηγήσεις που μπορεί να επιλέξει να δώσει, ή να μην δώσει κανείς, το πρόβλημα παραμένει άθικτο: η επιλογή μεταξύ της αγάπης ή του μίσους, μεταξύ της αδελφικής συνεργασίας και του πατροκτόνου αγώνα, μεταξύ του "αλτρουισμού" και του "εγωισμού."

Οι ανάγκες, οι προτιμήσεις, οι προσδοκίες και τα ενδιαφέροντα της ανθρωπότητας δεν είναι ποτέ ίδια, ούτε και αρμονικά από την φύση τους. Συχνά είναι διαμετρικά αντίθετα και ανταγωνιστικά. Από την άλλη όμως, η ζωή κάθε ανθρώπου είναι τόσο βαθιά εξαρτημένη από την ζωή των άλλων ανθρώπων ώστε να ήταν ανυπόφορη, ακόμη και αν υποθέσουμε ότι θα

ήταν ευκολότερο να απομονωθεί κανείς και να ζήσει την ζωή του. Η κοινωνική αλληλεγγύη είναι μια πραγματικότητα από την οποία κανείς δεν μπορεί να αποδράσει: μπορεί να γίνει αποδεκτή ελευθέρα και συνειδητά με μοναδική συνεπεία το όφελος όλων των συσχετιζόμενων, ή μπορεί να γίνει δεκτή διστακτικά, συνειδητά ή αλλιώς, και σε αυτή την περίπτωση να εκδηλωθεί με την υποταγή του ενός στον άλλο, και την εκμετάλλευση κάποιου από άλλους.

Ένας μεγάλος αριθμός πρακτικών προβλημάτων προκύπτουν καθημερινά στις ζωές μας, τα οποία μπορούν να λυθούν με διάφορους τρόπους, αν και όχι ταυτόχρονα πάντα. Έτσι, μπορεί κάποιος να προτίμα την μια λύση αντί της άλλης. Εάν το άτομο ή η ομάδα έχουν τέτοια δύναμη ώστε να επιβάλλουν την προτίμηση τους στους άλλους, θα επιλέξουν την λύση εκείνη που εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντα και τις προτιμήσεις τους, ενώ οι άλλοι θα πρέπει να

υποταχθούν θυσιάζοντας τις δίκες τους επιθυμίες. Αλλά αν δεν διαθέτει κανείς την δυνατότητα να υποχρεώνει άλλους να δρουν εναντία στην βούληση τους, υποθέτοντας πάντα ότι δεν είναι πάντα εφικτό ή δεν θεωρείται βολική η αποδοχή περισσότερων από μια λύσεων, τότε βάσει αμοιβαίων υποχωρήσεων πρέπει να καταλήγουμε σε εκείνες τις συμφωνίες που εξυπηρετούν καλύτερα όλους και προσβάλλουν λιγότερο τα συμφέροντα, τις προτιμήσεις και τις επιθυμίες των μεμονωμένων ατόμων.

Η ιστορία μας διδάσκει, η καθημερινή παρατήρηση της ζωής τριγύρω μας διδάσκει, πως οπού η βία δεν βρίσκει πεδίο εκδήλωσης [στις ανθρωπινές σχέσεις] τα πάντα διευθετούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο διασφαλίζοντας τα συμφέροντα όλων όσων εμπλέκονται σε αυτές. Αλλά οπού παρεμβαίνει η βία, η αδικία, η καταπίεση και η εκμετάλλευση θριαμβεύουν ανεμπόδιστες.

Είναι γεγονός πως η ανθρωπινή ζωή είναι αδύνατη χωρίς τα κέρδη από την εργασία άλλων, και πως υπάρχουν δυο μονό τρόποι για να επιτευχθεί αυτό: είτε μέσω της αδελφικής, ισότιμης και ελεύθερης συνεργασίας, στην οποία η αλληλεγγύη εκφράζεται συνειδητά και ελευθέρα ενώνοντας όλη την ανθρωπότητα, είτε με την αντιπαλότητα όλων εναντίων όλων, όπου οι νικητές επικρατούν εις βάρος όλων καταπιέζοντας και εκμεταλλευόμενοι τους υπολοίπους....

Θέλουμε να δημιουργήσουμε μια κοινωνία στην οποία οι άνθρωποι θα θεωρούνται αδέλφια μεταξύ τους και με την αμοιβαία υποστήριξη τους θα κατορθώσουν την σπουδαιότερη ευημερία και ελευθερία, καθώς και την φυσική και διανοητική εξέλιξη όλων...

Δυνατότερος είναι ο λιγότερο απομονωμένος άνθρωπος, και περισσότερο ανεξάρτητος είναι εκείνος που έχει τις περισσότερες επαφές και φίλιες, και κατά συνεπεία ευρύτερο πεδίο επιλογής των στενότερων συνεργατών του. Εξελιγμένος περισσότερο είναι εκείνος που μπορεί με τον καλύτερο τρόπο να αξιοποιήσει την κοινή κληρονομιά των Ανθρώπων, καθώς και τα επιτεύγματα των συγχρόνων του.

Παρά τα ποταμιά αίματος, παρά τις απερίγραπτες κακουχίες και τους επιβαλλόμενους εξευτελισμούς, παρά την εκμετάλλευση και την τυραννία εις βάρος των πιο αδυνάμων (βάσει κάποιας προσωπικής ή κοινωνικής ανωτερότητας), παρά την αντιπαλότητα και όλες τις συνέπειες της, τα ζωτικά και προοδευτικά χαρακτηριστικά της ανθρωπίνης κοινωνίας πηγάζουν από το συναίσθημα της συμπαθείας και την αίσθηση της κοινής σε όλους ανθρωπινότητας που σε ήρεμες περιόδους θέτουν τα όρια του αγώνα πέρα από τα

οποία δεν μπορεί κανείς να δράσει χωρίς να προκαλέσει την βαθιά απέχθεια και την γενικότερη καταδίκη. Αυτό που μεσολαβεί είναι η ηθική.

Ο επαγγελματίας ιστορικός της παλιάς σχολής μπορεί να προτίμα να παρουσιάζει τους κόπους της ερευνάς του ως εντυπωσιακά γεγονότα, συγκρούσεις μεγάλης κλίμακας μεταξύ εθνών και τάξεων, πολέμους, επαναστάσεις, τα δημοσία και τα παρασκηνιακά δρώμενα της διπλωματίας και συνομωσίες, όμως αυτό που είναι πραγματικά σημαντικό είναι οι αμέτρητες επαφές μεταξύ ατόμων και ομάδων που συνιστούν και την αληθινή ουσία της κοινωνικής ζωής. Και αν κάποιος εξετάσει όσα συμβαίνουν στο βάθος της, στην προσωπική καθημερινή ζωή των μαζών, ανακαλύπτει πως πέρα από τον αγώνα για καλύτερες εργασιακές συνθήκες, υπάρχει και η δίψα για κυριαρχία, ανταγωνισμό, και φθόνο και όλα εκείνα τα βλαβερά πάθη που προκαλούν τις συγκρούσεις μεταξύ των

ανθρώπων. Αλλά υπάρχει και η κοινωφελής εργασία, η αλληλοβοήθεια, η ακατάπαυστη και εθελοντική ανταλλαγή εξυπηρετήσεων, η τρυφερότητα, η αγάπη, η φιλία και όλα εκείνα που φέρνουν τους ανθρώπους πιο κοντά στην αδελφοσύνη. Και είναι πάντα οι άνθρωποι που συλλογικοποιούν την εξέλιξη ή την παρακμή, την ζωή ή τον θάνατο, ανάλογα με το αν είναι η αλληλεγγύη και η αγάπη, ή το μίσος και η αντιπαλότητα, που κυριαρχούν στις υποθέσεις της κοινότητας. Πράγματι, η ίδια η ύπαρξη οποιασδήποτε κοινότητας δεν θα ήταν εφικτή αν τα κοινωνικά συναισθήματα, τα οποία εγώ αποκαλώ τα καλά πάθη, δεν ήταν ισχυρότερα από τα αντίθετα τους.

Η ύπαρξη συναισθημάτων τρυφερότητας και συμπαθείας μεταξύ των ανθρώπων, καθώς και η ίδια η εμπειρία και η συνειδητοποίηση των ατομικών και κοινωνικών πλεονεκτημάτων που προκύπτουν από την ανάπτυξη αυτών των αισθημάτων, έχουν εμπνεύσει την

δημιουργία αντιλήψεων για την "δικαιοσύνη", και το "σωστό", και την "Ηθική", τα οποία παρά τις χίλιες αντιφάσεις τους, τα ψέματα και την υποκρισία που υπηρετεί ποταπά ένστικτα, συνιστούν έναν στόχο, ένα ιδεώδες προς το οποίο πορεύεται η ανθρωπότητα.

Η "ηθική" αυτή είναι εύθραυστη και σχετική, διαφέρει ανάλογα με την εποχή, τους διαφορετικούς ανθρώπους, τις τάξεις και τα άτομα. Υπάρχουν άνθρωποι που την χρησιμοποιούν ώστε να διευκολύνουν τα προσωπικά τους συμφέροντα και εκείνα των οικογενειών τους, της τάξης ή της χώρας τους. Αγνοώντας όμως ότι, η, τύποις, "ηθική", εξυπηρετεί μόνο την υπεράσπιση των προνομίων και της βίας της άρχουσας τάξης. Αλλά πάντα διατηρείται κάτι που αφορά το συνολικό συμφέρον και την κοινή προσπάθεια όλης της ανθρωπότητας, άσχετα από τάξεις και φυλές.

Η μπουρζουαζία κατά την διάρκεια της ηρωικής της περιόδου, όταν ένιωθε ακόμη πως αποτελούσε μέρος

του λαού και αγωνίζονταν για την χειραφέτηση, διακρίνονταν από υπεροχές χειρονομίες αγάπης και αυταπάρνησης, και οι καλύτεροι μεταξύ των στοχαστών και των μαρτύρων της είχαν το σχεδόν προφητικό όραμα αυτού του ειρηνικού, αδελφικού και ευήμερου μέλλοντος για το οποίο αγωνίζονται σήμερα [1909] οι σοσιαλιστές. Όμως αν ο αλτρουισμός και η αλληλεγγύη ήταν τα συναισθήματα των καλυτέρων από αυτούς, το μικρόβιο του ατομισμού (με την έννοια των διαπροσωπικών αντιπαραθέσεων), η αρχή της αντιπαλότητας (σε αντίθεση προς την αλληλεγγύη), και η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, ήταν μέρη της προγραμματικής της, προκαλώντας αναπόφευκτα έναν σωρό ολέθριων συνεπειών. Η ατομική ιδιοκτησία και η αρχή της εξουσίας, συγκεκαλυμμένες από τις νέες μεταμφιέσεις του καπιταλισμού και του κοινοβουλευτισμού, αποτελούσαν πάντα τον πυρήνα του προγράμματος αυτού, προκαλώντας, και όπως συνέβη πάντα σε ανάλογες περιπτώσεις, την καταπίεση, την δυστυχία και τον απανθρωπισμό των μαζών.

Ενώ τώρα πια που η ανάπτυξη του καπιταλισμού και του κοινοβουλευτισμού έχει αποδώσει καρπούς, και η μπουρζουαζία έχει εξαντλήσει όλα τα γενναιόδωρα συναισθήματα και τις προοδευτικές προθέσεις της στον πολιτικό και οικονομικό ανταγωνισμό, υποχρεώνεται να υπερασπιστεί τα προνομία της με την βία και την απατή, ενώ οι φιλόσοφοι της δεν μπορούν να την υπερασπιστούν πια απέναντι στις σοσιαλιστικές επιθέσεις παρά μόνο αναφερόμενοι, εντελώς άτοπα, στον αόριστο νομό του φυσικού ανταγωνισμού.